

ПРИНЦИПИ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

PRINCIPLES AND ADMINISTRATIVE FUNDAMENTALS OF MILITARY UNITS MANAGEMENT

Беньковський С.Ю., к.ю.н.,
начальник кафедри державно-правових дисциплін

Київського інституту Національної гвардії України, полковник
ORCID ID: 0000-0003-0757-9513

Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правових засад управління військовими підрозділами. Зроблено висновки про те, що адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами охоплюють те головне, на чому ґрунтується, базується вказане управління, визначає його цілі, функції та завдання.

Елементи організаційно-правових засад управління військовими підрозділами закріплюються у законодавчих актах та становлять правову основу (законодавство). До нього можна віднести: Конституцію України; Стратегію воєнної безпеки України; законодавство, яке регулює військово-правові відносини (саме закони); підзаконні нормативно-правові акти.

До підзаконних нормативно-правових актів, що містять адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами можна віднести: Укази і Розпорядження Президента України; постанови, розпорядження Уряду; накази, розпорядження, директиви Міністра оборони, Начальника Генерального штабу Збройних Сил, командувачів оперативних командувань.

Адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами напругу пов'язані з принципами військового управління. При цьому вказані принципи входять до засад зазначеного управління, іншими словами засади управління військовими підрозділами базуються на принципах військового управління та повинні їм відповідати. Адміністративно-правові норми, які знов приймаються, за допомогою яких здійснюється управління військовими підрозділами, повинні відповідати загальним правовим принципам, що містяться в адміністративно-правових засадах.

Ключові слова: Адміністративно-правові засади, управління, принципи, законодавство, закони, статuti Збройних Сил України, Дисциплінарний статут.

The article is devoted to the study of the administrative and legal principles of the management of military units. It was concluded that the administrative and legal principles of the management of military units cover the main things on which the said management is based, defines its goals, functions and tasks.

The elements of the organizational and legal foundations of the management of military units are established in legislative acts and constitute the legal basis (legislation). It can include: the Constitution of Ukraine; Military Security Strategy of Ukraine; legislation that regulates military-legal relations (namely laws); subordinate legal acts.

Sub-legal normative legal acts containing the administrative and legal principles of management of military units include: Decrees and Orders of the President of Ukraine; resolutions, orders of the Government; orders, orders, directives of the Minister of Defense, Chief of the General Staff of the Armed Forces, commanders of operational commands.

The administrative and legal principles of military unit management are directly related to the principles of military management. At the same time, the specified principles are included in the principles of the specified management, in other words, the principles of military unit management are based on the principles of military management and must correspond to them. Administrative and legal norms, which are adopted again, with the help of which the management of military units is carried out, must correspond to the general legal principles contained in the administrative and legal framework.

Key words: Administrative and legal principles, management, principles, legislation, laws, statutes of the Armed Forces of Ukraine, Disciplinary statute.

Питання управління військовими підрозділами було завжди актуальним та перебувало у полі зору як науковців, так й військовослужбовців Збройних Сил України та деяких військових формувань, окремих правоохоронних органів, у яких здійснюється проходження військової служби. Особливої актуальності вказане питання набуло в період військової агресії Російської Федерації проти України, що потребує своєчасних та вірних рішень від суб'єктів управління, оснований на Законах та підзаконних нормативно-правових актах, з метою виконання поставлених завдань. Метою цієї наукової статті виступає встановлення адміністративно-правових засад управління військовими підрозділами.

Питанням дослідження проблеми адміністративно-правових засад управління військовими підрозділами присвятили свою увагу такі вчені, як В. В. Богущкий, Є. І. Григоренко, С. Ю. Поляков, С. М. Мельник та ін.

Перед тим, як розкрити зміст статті, необхідно з'ясувати сутність основних понять, які розглядаються у статті. Так, у смислового значенні термін «управління» вживається в тому випадку, коли йдеться про такі дії об'єкта, які не можуть і не повинні протікати стихійно, неорганізовано, коли потрібно той чи інший спрямовуючий і організуючий вплив на нього зі сторони органу управління. Під внутрішнім змістом управління зазвичай

розуміється сукупність взаємопов'язаних функцій, що здійснюються органами управління для того, щоб впливати необхідним чином на об'єкти управління і досягти кінцевої мети. [1, с. 11, 16].

Розкриваючи поняття «адміністративно-правові засади», зазначимо, що слово «засади» вживається в українській мові у таких значеннях: 1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь [2, с. 325].

На нашу думку організаційно-правові засади певних суспільних відносин регулюються виключно правовими нормами, відповідно сутність адміністративно-правових засад міститься у законодавстві. При цьому цікавою є думка Д. Г. Заброда, який здійснив спробу виокремити обов'язкові і факультативні елементи організаційно-правових засад, що закріплюються у законодавчих актах. До перших Д. Г. Заброда відносить: правову основу (законодавство); об'єкт правового регулювання; пріоритетні напрями; принципи; суб'єкти та їх завдання, функції й повноваження; засоби (заходи, методи), за допомогою яких здійснюється урегулювання суспільних відносин, в тому числі й відповідальності; механізми контролю і нагляду.

До факультативних Д. Г. Заброра пропонує включати: організацію міжнародного співробітництва у відповідній сфері (галузі); інформаційне забезпечення; специфіку фінансування; особливості взаємодії та координації у певній сфері (галузі). Д. Г. Заброра пропонує наступне визначення поняття «адміністративно-правові засади»: сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів [3, с. 47, 49].

В цілому підтримуючи підхід Д. Г. Заброра щодо розподілу на обов'язкові і факультативні елементи організаційно-правових засад, що закріплюються у законодавчих актах, зазначимо, що враховуючи специфіку управління військовими підрозділами, інформаційне забезпечення необхідно віднести до обов'язкових елементів організаційно-правових засад вказаного управління.

Як було показано, складовим елементом організаційно-правових засад управління є принципи. Разом з цим, принципи є підґрунтям права, включені в його зміст, виступають в якості орієнтирів у формуванні права, відображають сутність права і основні зв'язки, які реально існують у правовій системі [4, с. 240].

Враховуючи викладене, ми погоджуємося з твердженням, що військове управління, як складова частина державного управління, має свої особливості порівняно з управлінням, що реалізується в інших державних сферах. Разом із тим воно здійснюється на підставі загальних і специфічних принципів державного управління, а найбільш характерними для військового управління є принципи централізації, єдиноначальності й військової дисципліни [5, с. 95].

На нашу думку адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами напряму пов'язані з принципами військового управління. При цьому вказані принципи входять до засад зазначеного управління, іншими словами засади управління військовими підрозділами базуються на принципах військового управління та повинні їм відповідати. Адміністративно-правові норми, які знов приймаються, за допомогою яких здійснюється управління військовими підрозділами, повинні відповідати загальним правовим принципам, що містяться в адміністративно-правових засадах.

При цьому самі принципи військового управління на нашу думку містяться тільки у правових нормах. Тому необхідно погодитися з С. М. Мельником, який зазначає, що принцип централізації керівництва військового управління реалізується й забезпечується виключно за допомогою правових засобів [6, с. 104].

Досліджуючи принципи військового управління в адміністративно-правовому аспекті, С. М. Мельник зазначає, що варто враховувати й те, що більшість принципів військового управління зафіксовано безпосередньо у правових нормах. Це зумовлено тим, що військове управління, як діяльність суб'єктів військового управління з реалізації державної правової політики у сфері національної безпеки й оборони України, реалізується в межах відповідних правових форм, тобто чітко регламентується правом.

А це означає, що основні базові й беззаперечні вимоги, які стосуються військового управління, є принципами саме правовими. На думку С. М. Мельника, у межах військового управління існують також принципи, які хоча прямо й не зафіксовані в чинному законодавстві, але відпрацьовані багаторічною практичною діяльністю суб'єктів з його реалізації. Вони не суперечать законодавству і стосуються переважно ефективності цього управління, застосування тих чи інших управлінських технологій. У разі їх порушення матиме місце зниження ефективності, а завдання, що стоять перед військовим управлінням, не будуть вирішені або будуть виконані неналежно, у зв'язку з чим норми права, які встановлюють конкретні завдання перед

суб'єктом військового управління із забезпечення національної безпеки й оборони України, не будуть реалізовані. Відповідно, може постати питання про притягнення винних військовослужбовців до юридичної відповідальності. З огляду на це, С. М. Мельник вказує, що можна говорити про те, що принципи військового управління передбачені як прямо (безпосередньо) нормами права, так і випливають з їх приписів, ґрунтуючись на досвіді військового управління [6, с. 106]. Мельник С. Принципи військового управління: адміністративно-правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 7. С. 104–107.

Враховуючи погляд Д. Г. Заброра зазначимо, що обов'язкові елементи організаційно-правових засад управління військовими підрозділами закріплюються у законодавчих актах та становлять правову основу (законодавство). До нього можна віднести: Конституцію України; Стратегію воєнної безпеки України; законодавство, яке регулює військово-правові відносини (саме закони); підзаконні нормативно-правові акти.

При цьому, у відповідності до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України, виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України [7].

До найбільш важливих законів, в яких містяться елементи організаційно-правових засад управління військовими підрозділами, необхідно віднести Закони України: «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про Державний Кордон України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав», «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Наприклад, у преамбулі Закону України «Про Збройні Сили України» визначено, що цей Закон визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними [8].

Тобто в самому Законі вже йдеться про правові засади організації, діяльності, керівництва та управління Збройними Силами України.

Також Законами затверджені Військові статuti Збройних Сил України. При цьому на думку О. Стеценка, П. Савкова, М. Ляхова, в організації управління велику роль відіграють саме вимоги військових статутів: бойового, внутрішньої служби, стройового та дисциплінарного [9, с. 7].

Так, стаття 1 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України визначає, що військова дисципліна – це бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених статутами Збройних Сил України та іншим законодавством України [10].

Виходячи з вказаного визначення дисципліни можна стверджувати, що одними з основних нормативно-правових актів, які містять адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами – є статuti Збройних Сил України, що мають адміністративно-правову природу, а також інше законодавство України. Якщо проаналізувати зміст статутів Збройних Сил України, то вони носять адміністративно-юрисдикційний характер та складають основу адміністративно-правового управління військовими підрозділами, норми статутів ЗСУ фактично містять

адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами. При цьому іншими Законами України встановлено завдання, структуру та інші особливості діяльності та функціонування військових підрозділів.

До підзаконних нормативно-правових актів, що містять адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами можна віднести: Укази і Розпорядження Президента України; постанови, розпорядження Уряду; накази, розпорядження, директиви Міністра оборони, Начальника Генерального штабу Збройних Сил, командувачів оперативних командувань.

Так, наприклад, з урахуванням аналізу безпекового середовища в контексті воєнної безпеки держави Стратегія воєнної безпеки України визначає цілі, пріоритети та завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, які спрямовані на захист життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз, надання відсічі і стримування збройної агресії проти України, запобігання або стримування противника від повномасштабного застосування воєнної сили проти України, припинення незаконної окупації Російською Федерацією частини території України, захист її суверенітету і територіальної цілісності в межах державного кордону України, насамперед шляхом здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів [11].

В той же час, на нашу думку, Стратегію воєнної безпеки України, більш правильним було прийняти Законом

України, у відповідності до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України, де зазначено, що виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами охоплюють те головне, на чому ґрунтується, базується вказане управління, визначає його цілі, функції та завдання. Елементи організаційно-правових засад управління військовими підрозділами закріплюються у законодавчих актах та становлять правову основу (законодавство). До нього можна віднести: Конституцію України; Стратегію воєнної безпеки України; законодавство, яке регулює військово-правові відносини (саме закони); підзаконні нормативно-правові акти. До підзаконних нормативно-правових актів, що містять адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами можна віднести: Укази і Розпорядження Президента України; постанови, розпорядження Уряду; накази, розпорядження, директиви Міністра оборони, Начальника Генерального штабу Збройних Сил, командувачів оперативних командувань. Адміністративно-правові засади управління військовими підрозділами базуються на принципах військового управління та повинні їм відповідати. Адміністративно-правові норми, які знов приймаються, за допомогою яких здійснюється управління військовими підрозділами, повинні відповідати загальним правовим принципам, що містяться в адміністративно-правових засадах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савельев В. П., Иванов Д. А., Шеманский П. В. Основы управления войсками в бою. Москва : Воениздат, 1977. 389 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
3. Забрда Д. Г. Адміністративно-правові засади : сутність та зміст категорії. *Загальне адміністративне право*. 2013. № 2(4). С. 45–51.
4. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
5. Основы военного права : учебное пособие / под общ. ред.: Н. А. Горбатка, С. Б. Матвийчука, О. В. Шелкова. Минск: ИВЦ Минфина, 2011. 373 с.
6. Мельник С. Принципи військового управління: адміністративно-правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 7. С. 104–107.
7. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv>
8. Про Збройні Сили України : Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1934-12>
9. Стеценко О.О., Савков П.А. Основы военного управления. Ч. I. Основы управления войсками: Навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2009. 160 с.
10. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#top>
11. Стратегія воєнної безпеки України : затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>